

ገጽ ፩

Puzosyululi Pulusyululi h. Zukosyululi.

QUESTIONS

APRIL 19 9 45 AM 1841

10-15 Դեկտեմբեր :

Ինչպէս որ ծանոցած ենք, յէրապէր Սոստա-
ֆայ փաշան անցած շաբաթ օր Պէրուժ գնաց։ Եւ
լին Սոստաֆայի երբոր փէյքի Դէֆէթ ջողկնու-
ւր մտաւ, Տէրուժեան բոլոր երեւելի պաշտօնա-
ւորները և աստիճանաւորները հետզհետէ հոն գա-
ցին, իրեն ճամբորդութիւնը բարեմալութեւ։ Սոս-
տաֆայ փաշային հետն էր Սոստաֆայ պէյր՝ որ միշ-

(շարունակութիւն և վերջ :)

Հոլանտացւոց Հնգկաստանու ընկերութիւնը Ղեա-
վայի մէջ՝ մէկ տտեն պաշտօնատարներ ունէր, զօրք և
նաւատորմիւ . լայց հիմակվան ընկերութիւնը մինակ
գործակալնրու ընակարանն 'ը ունի, մէկ նախագահով
և երկու անդամներով . ու ամենեւին չի կրնար նոյն կղզիին
մէջ գետին գնելու , միայն թէ իր ջանացողութեամբ պի-
տի աշխատի թուր երկրին մշակութեանը վերակացութիւն
ընելու : Եսկէջ զատ պարտաւոր է որ մինակ Հոլանտայ

Նորին Դարձաւթիւնը , երէկ երկար խորհուրդ

Բարձրագույն ԳՈՒԼԸ տեսնալով որ հետզհետե
Տէրութեան ծախքերը շատնալու վրայ են , նոր

Լճաբունի գանձը՝ մէկ երրորդ մաս մը կէլեկցունէր իր
կկամուտը , թէ որ աս ծախքը չընէր ու ճ'եակայի մէջ
վաճառելու ըլլար տուած ապրանքները . բայց ան տեսնը

Հորանտայի տէրութիւնը մէկ ասօն սովորութիւն ունէր նաւ շինողները վարձատրելու, որպէս զի ալ էպելի ջանք մը ունենան ու շատցունեն նաւերուն թիւը. բայց

կարգադրութիւն մը ըրաւ զանոնք քիչցունելու հա-
մար . ուսկէց անշուշտ մեծամեծ օգուտներ պիտի
առաջ գան : Եւ, ախ, սկսաւ պաշտօնները պակսեցու-
նել, որոնք քանի մը ատենէ 'ի վեր էլ չեն աշխատ-
հասարակութեան ալ ծանրութիւն կուտային :

Տեղութեան գլխաւոր պաշտօնատարները եւս՝
շահատիրութիւն չունենալին ցուցունելու համար,
խնդրեցին որ այսուհետեւ պակսեցունեն իրենց սո-
վորական թոշակները . որոնց մէջ բարձրապատիւ
Լապարքոս Իզգէթ յիշատակեալ փաշան առաջինը ե-
ղաւ, որ չուզէր ընդունիլ իր թոշակին մէկ մասը :

Բարձրագոյն Գրան պաշտօնատարները՝ այսու-
հետեւ միշտ պատուանոցը պիտի չունենան, ու
մինակ իրեք փաշայ գտնուելու է մէջերնին, Լապար-
քոսը՝ Գլխաւոր փաշան եւ Կերպար փաշան .
միւս պաշտօնատարները առջի պէս էֆէնտի տիտ-
ղոսը պիտի ունենան . ինչպէս որ Սարիմ էֆէն-
տին ալ Բիֆաթ փաշային տեղը աւտաբէյն գործոց
պաշտօնատար կարգեցաւ :

Ասկէց զատ կըզուրկուի որ քանի մը պաշա-
նատարներ ալ՝ ասկէց ետքը միւսմէջոր ունենալու
չեն . եւ թէ զուրկուիլ եղած քանի մը մուհասընե-
րու եւ տէֆտարներու պաշտօններն ալ պիտի
խափանին : Եւ մանապէս կըհաստատեն, որ ար-
գարութեան ատենին անգամները եւ շատ քիչնա-
լու են : Վերջապէս գլխովին վերցունեն պիտի այն
պաշտօնները՝ որ այնքան հարկաւոր չեն :

Անցած չորեքշաբթի օր մեծ ժողով մը եղաւ
արքունական Գուլար, ուր տեղ գլխաւորապէս Տե-
ղութեան եկամուտները բարեկարգութեան մէջ
պահելու վրայով երկարորէն խորհեցան :

— Ասորեստանի առաջին լուրերուն անհամբե-
րութեամբ կըսպասեն որ իսման թէ ինչպէս ըն-
դունած են հին Բարձրագոյն Գրան կողմէն խոր-
կըլած պաշտօնատարները, եւ մանապէս, Վսե .
Սերապէր Սուտաֆայ փաշան, որ յատկապէս ան
կողմերը բարեկարգելու համար խրկուեցաւ : Հաս-
տակօրէն կըկարծուի որ աս երեւելի պաշտօնատա-
րին խոհանութեամբ քիչ ատենի մէջ խաղաղու-
թիւն կըլայ հոն, ու ամեն բան կարգի կըմտայ :

Հիմակ իր պաշտպանութիւնը միայն բաւական համարե-
լով թէպէտ խափանած է այն սովորութիւնը, այսու ա-
մենայնիւ հոլանտացեց նաւարաններուն մէջ չափե-
գուրս փոյթ մը կայ նոր նաւեր շինելու . միայն 1839 ին՝
123 հատնորնաւեր շինեցին, որոնք ամենը մէկէն, 30,
918 դոն բւեւ կտանէին :

1826 ին՝ Հոլանտա ու Պէճիւս մէկտեղ, 1176 նաւ ու-
նէին 148,000 դոն բւեւ կող . 1840 յունիսի 1, միայն
Հոլանտա 1528 նաւ ունէր, 270,000 դոն կող . ասոնց
ամենն ալ Ղ'նափա շինած էր, ու այն կողմի հաստատուն
կըլերաբերէր :

1839 ին՝ յանձնառու եղաւ ընկերութիւնը որ տարոց
տարի՝ ամեն մէկ 200 դոնին համար, նաւաւորութիւն
սորվելու աշակերտ մը տանէ իր նաւերուն մէջ . ու այս
կերպով՝ տարին 600-700 երիտասարդ կուտայ վաճա-
ռականութեան եւ պատերազմի նաւերուն, ամենն ալ
նաւուղորութեան մէջ աղէկ կըթրւած :

Արոր ընկերութիւնը այս կերպով նորէն հաստատեց
իր ազգին ծովային ուժը, Հոլանտայի տէրութիւնը՝ վե-

— Այն էֆէնտին՝ Գրանապու լիակատար իշ-
խանութիւն ունեցող զեսպան անուանեցաւ . ու Ե-
քիֆ էֆէնտին՝ Վենայի զեսպան : Եւ երկու
պաշտօնատարներն ալ կըպատրաստուին որ Գուլ-
արն Պայրամէն հոքը իրանց տեղը երթան :

— Արիֆ փաշան՝ արգարութեան ատենին նա-
խագահ, եւ Սուա Սալիֆէթի փաշան՝ եկամտից
պաշտօնատարը, ամսուս 10 ին արքայական պալա-
տը կանչուեցան, ուր տեղ 'Վ . Վհափաուութիւ-
նը յատուկ պատուէրներ տրուաւ անոնց՝ իրենց կա-
ռավարութեանը յանձնարած պաշտօններուն վրայով :

— Ս . պարոն Տրպուրգընէյ՝ լիակատար իշխա-
նութիւն ունեցող զեսպանը Գաղլիայի, սովորա-
կան արտորդութեամբ այսօր ներկայացաւ Վհա-
փաու Մըքային, բոլոր իր Կործակալներուն՝ եւ
գաղլիական պատերազմի նաւերու հրամանաւոր
ներուն ընկերութեամբ : Եւ որին Վհափաուութիւնը
շատ սէր եւ պատիւ ցըցուց այս նոր զեսպանին, ու
բաւաւ բաղքընութեամբ թէ շատ կըխափաղի, որ
ինչպէս իր նախորդները միշտ հաստատ բարեկա-
մութիւն ունեցան Գաղլիայի հետ, իր թաղու-
րութեան ժամանակն ալ հաստատուն մնայ նոյն բա-
լեկամական սէրը :

— Ազրիանուպոլսի կառավարիչ Լազուպ փա-
շան, որ աս մայրաքաղաքը կանչած էին Մուրես-
տան խրկելու համար, եւ պատրաստուի որ վերջ-
տին իր տեղը գտնուի . որովհետեւ այն պաշտօն-
էր Կերպար փաշային յանձնուեցաւ :

— Խայրատարին փաշան՝ Ազրիանուպոլսի ժող-
վրած գործերուն մէկ մասին հրամանատար կար-
գեցաւ :

— Էֆէքի էֆէնտին՝ նախկին Կրաֆնադրին,
արքայական հրովորտակով Վէչիլի մալիէ նապրի
անուանեցաւ Եքիֆ էֆէնտին տեղը, որ ինչպէս
լաինք, Վհենայու զեսպան կարգեցաւ :

— Արաքին գործոց նախկին պաշտօնատար
Բիֆաթ փաշային, իր պաշտօնէն ելլէն ետքը՝
արքայական պալատէն տոնակ մը խրկուեցաւ ա-
նոր, որով Վհափաու Մըքան կըհրամայէ որ իր
տունը բնակի նա, մինչեւ որ հարկաւոր ըլլայ ու-
րիշ պաշտօն մը յանձնելու իրեն :

ըրաւին ստացաւ ձեռագործներու (մանիֆաթուրայի) մէջ
ունեցած ճարտարութիւնը որն որ ատեն մը ծաղկած էր
ու ետքը շինչացաւ . տուրքերուն ծանրութենէն : Հոլան-
տայի մէջ անհնարին կերակուր գործատուները հաստա-
տել . վասն զի որ գործատուներ կրնար արդեօք գիմանալ
հոն, թէ՛ շինութեանը մեծամեծ ծախքերուն եւ թէ՛ անոնց՝
որ հարկաւոր են կըթելու անանկ ժողովուրդ մը, որ շատ
ժամանակէ 'ի վեր ստրկած է այս կերպ գործքերու պա-
րապիլ :

Գուլիէլմոս թագաւորը աղէկ հասկըցաւ այս դժ-
ւարութիւնները . բայց խորհեցաւ որ եթէ անգամ մը
անոնց առաջըր տանելու ըլլայ նէ, Հոլանտայի
գործատուները կարող պիտի ըլնան նաեւ բազմաթիւ
աղքատներուն գործ ու ապրուստ ձարելու . որոնք ի-
րենց հայրենեացը մէջ՝ անգործ մնալով՝ արքունի դան-
ձուն ալ ծանրութիւն մը եղած են : Ուստի Էֆէլցուց
թագաւորը ընկերութեան հրովարտակին մէջ նաեւ այս
հրամանը, թէ՛ " ընկերութիւնը՝ Հոլանտայի վաճառ-
քներէն 'ի զատ ուրիշ ապրանք գուրս չի կրնայ հանել .

Անցած ուրբաթ օր սկսեցին Բէնիտէլի դա-
տաստանը տեսնալ : Վիսաւոր յանցաւորները
Բէնիտէլի եւ Պուշըրոն, համարձակ կըխոստովա-
նին իրենց չարութեան համար ըրած գաղտնի խոր-
հուրդները . մանաւանդ Բէնիտէլի շատ բարկացած
կերեւայ իր ընկերներուն վրայ՝ թէ առաջ խրատ
տալով հրացանը պարպել տրին եւ յետոյ չի
պաշտպանեցին զինքը . ու աս պատճառով կերպ
կերպ ամբաստանութիւններ կընէ իր չարութեանը
միաբանողներուն վրայ : Կը կարծուի թէ աս գործին
համար քիչէն քիչ տասը անգամ դատաստան պիտի
ըլլայ : Հասարակութիւնը բնաւ հոգ մը չի ցուցը-
նէր աս դատաստանին վրայօք :

Նորին Վհափաուութիւն Վուի Գիլիփի դէմ
գրեւծ օրագրութիւնները շատ դէշ լուրեր կըտա-
լածեն իր աւտոջութեանը վիճակին վրայով : Եւ այց
դժբաղդութեամբ կընանք հաւատալ թէ աս լուրե-
րը գլխովին անհիմն չեն, քանզի անանկ որոշեցաւ
որ թագաւորին առջինեկ որդին (Ուլէանի զուքսը
որ 32 տարեկան է, ասկէ ետեւ ալ տաւիլ խառնելի
կառավարութեան գործքերուն . քանի մը ատենէ
'ի վեր շատ անգամ ներկայ կըգտնուէր պաշտօնա-
տարներուն խորհուրդին, եւ հիմայ սկսեց շաբաթը
անգամ մը հանդիսաւոր այցելութիւն ընդունիլ :

Հասարակութեան մէջ կըզուրկուի թէ թագա-
ւորը իր իշխանութենէն պիտի հրաժարի . անշուշտ
մեծ խոհանութիւն մը ըրած կըլլայ աս բանը ընե-
լով . որովհետեւ մեր երեւելի թագաւորներն ալ
ասանկ կընէին . իրենց տղաքը մանակից կընէին
տէրութեան գործքերուն, որպէս զի երբոր իրենց
յաջորդելու ըլնան նէ առանց դժուարութեան կա-
րող ըլնան ժողովուրդը կառավարելու . այսու ա-
մենայնիւ կերեւայ թէ Նորին Վհա . Վուի Գիլիփ
թագաւորը բնաւ չուզէր մտիկ ընել հասարակու-
թեան լսածները :

Սպանիայի սովորները զագրեցան . Պարչէլնա
քաղաքը բարեկարգութեան մէջ մտաւ, Լափուր
թէրօ զօրապետին բանեցուցած միջոցներով . աս
բանը շատ վախ տրուաւ ուրիշ քաղաքներուն ժո-

ւ թէ չափաւոր գնով տանէ զանոնք " : Ու այս պատ-
ւերը տալուն պէս սկսաւ Երզրուի ընկերութիւնը որ
թղթակցութիւն ընէ այն գործատուներուն հետ՝ որոնք
իրեն հրամանովն նոր հաստատուէր էին :

Եւ որովհետեւ մաքսատուներն ալ օգնութիւն ըրաւ այս
գործոյն՝ մաքսի գինները իջեցունելով, նաեւ ընկերու-
թիւնը ու քաղաքական կառավարութիւնն ալ պաշտ-
պանեց զանի, նոյն ժամանակը Եւրոպայու մէջ՝ Հո-
լանտայու թագաւորութեան բոլոր վիճակները գործա-
տուներ շինեցան, ու Հնդկաստանի մէջ՝ ձեռք ձգե-
ցին հոլանտացիք գրեթէ՝ բոլոր այս գործը՝ պոլսին
գուրսէն վաճառք բերելը, որ Ղ'նափայի մէջ անգղի-
ացիք կընէին : Համին 1824 աղգային գործատուներ-
ը՝ 630,000 ֆուանթի բամպակեղէն Ղ'նափա խրկեցին .
իսկ անգղիացիք՝ 5,400,000 ֆո : Եւ այց 1839, աղգային
գործատուները խրկեցին՝ 15,484,000 ֆո . իսկ անգ-
ղիացիք՝ 6,850,000 ֆո :

Գուլիէլմոս թագաւորը Ղ'նափայի առուտուրը բոլ-
րովին ընկերութեանը տալով, որն որ աղգու միջոց-

դրութեամբ որոնք կը պատրաստուէին կերպ կերպ ապստամբութիւններ հանելու :

Նորին Վսեմութիւն Աւելի փաշան՝ Բարձրագոյն Վարանը կողմանէ խրկեալ զեապանք , ներկայացաւ զապրիլացոյ Մարտին . և տըւաւ անոր իր տերութեան նամակները : Տաճկոյ թաշաւորը Աւելի փաշային յանձնած է , որ յուլիս 3 ի դաշնադրութիւնին հաստատութեանը հոգ տանի . կըսէի նաև թէ աս փաշան շատ յայտարարութիւններ տըւեր է՝ որոնց մեծ մասը հունաստանի դարձքերուն համար եղած պիտի ըլլայ :

ԶԲԻՌՆԵՐ

19 Վեկաներէ :

Մեր վերջին թիւով մուտանք յիշատակել թէ ամուսն 6 ին՝ Նորին վեհափառութեան խնայական ամենայն Առաջաց Վերջացոյ կայսեր տօնախմբութեան օրը ըլլալով՝ Նորին Վսեմութիւն Ռ . Բաւնով , ներքին խորհրդական Վ . Վ . և Առաջ ընդհանրական հիւստիտար քաղաքին՝ իր հաւատակներուն ընկերութեամբ Վսեմ Վսեմի կեղծեցին զընաց , ու հանդիսաւոր պատարագը լսելէն ետքը՝ հիւստիտարները զարձաւ . ուր տեղ փառաւոր հացկերպ իր ըրտաւ Առաջ տէրութեանը հպարտակ երևելի վաճառականներուն :

Աւելիկէ կըզրեն զեկտեմբեր 2 ին :

« Վսեմ ժողովը Վսեմի ժողովի ռեալիզմը . Վել պէյը՝ որ աս զօրաց միւսալն է , Վելիզ զայսօճ էնոր զօրաց զանդերը մէկ տեղ ժողովու . կըսէի նաև թէ Վսեմի ժողովի կանոնաւոր զօրաց նախկին միւսալը՝ որ հիմայ Ալեքսանդրի կառավարէն է , վերջապէս Վելիզի պիտի գոյ որ զօրքերը կըթէ պատերազմական արհեստին մէջ : Վելիզի ընդդէմ մէկ մասը քաղցին , և անոր տեղը թնդանթի պատնէշ մը շինեցին ուր տեղ 8 թնդանթի գրին . և ուրիշ քանի մը աշտարակներ ալ նորոշիցան :

« Երէկ չէ առջի զիշեր առտըւան զէմ զգայինք հոս սատարիկ ցնցում մը երկրաշարժութեան :

Վսեմի մը տոնէն ի վեր Վսեմապի ընկերութեան շոգենաւերուն մէջ շատ բաներ կըզոյգուէին , մանաւանդ նախն վրայ զանրաւ ճամբորդները՝ որոնք Վսեմանդնաւորութեան Վելիզի երթեկութիւն կընեն միշտ բան կըկորսնցունէին . Վելի փերազ շոգենաւին նաւապետը և նաւատիրները աս բանին աղէկ ուշադրութիւն ընելով , մօտեւա ձեռք ձգեցին զոյգութիւն ընդդէմը :

Երկու անձինք շոգենաւը մօտէր են Վսեմանդնաւորութեան Վելիզի երթալու . և որովհետեւ շոգենաւը կէս գիշերուն մօտ Վելիզի առջեւ կանցնի , աս անձինքները զիշերական մութին և խառնաղմուկին ատենը , որ միշտ նաւէն զուրս ելլողներուն մէջ կըպատահի , կըցոյցունեն չափ ուրիշ ճամբորդներուն բաները վերուցեր են հետեւին զուրս հանելու . վերջապէս Վաղարիշ անուն նաւապետը աս բանը զիտելով բռներ է զոյգերը . զժողովութեամբ անոնց մէջը շոգենաւէն փախեր է . բայց որովհետեւ մէկայր կառավարութեան ձեռքը յանձնընցաւ հաւանական է որ իր ընկերներն ալ կըյայտեն :

Վեղիկան կառավարութիւնը հրաման ըրաւ մօտեւա , որ զզուշաւոր քննութիւն ընելով՝ բոլոր Վեղիկայի ընակիչներուն թիւը որքան ըլլալը իմացի . ուստի այս նոր հաշիւը հրատարակելով յայտնի եղաւ որ Վեմ Վելիտանի ժողովրդեան թիւը հետեւեալն է :

այր մարդ	9:076:436
կին ,	9:587:325
	18:663:761

Վեկէյ կիմայի որ կանանց թիւը՝ 510:891 է , վելի է քան թէ այր մարդիկներուն : Վսեմ թիւը բաղադրուով 1831 ին եղած հաշիւին հետ՝ հարիւրին 14 էվելի կըզանանք . 1821 էն մինչև 1831 , հարիւրին 15 էվելի էր :

Բայց աս նոր հաշիւէն զուրս են այն ղեկորները՝ թէ ժողովին և թէ ցամաքային , որ Վեղիկայի մէջ չի գտնուեցան երբոր աս հրամանը ի գործ զըլլեցաւ :

Վեմ ստոյգ չենք գիտեր Վեմանայի ընակիչներուն թիւը . բայց կըհաստատեն թէ 8 միլիոնէն է վելի է :

Ներ ունի և կառավարութեան պաշտպանութիւնը կըփայլէ , մենավաճառութիւն մը հաստատեց հոն . բայց միանգամայն հոգ տարաւ անոր գէշ հետեւանքներուն առաջը առնելու : Ընկերութեանը արդիւնք է մասնաւոր օրէնքով , թէ ամենեւին չըլլայ որ ասանկ գործքի մը ձեռք գրենեն , ուսկից ուրիշները զուրս մնան : Աստի հարկաւոր եղած զգուշութիւնը եղաւ , որ բնաւ փոփոխութիւն մը չըլլայ Վեմայի մէջ՝ հրամանացի և օտար վաճառականաց գործքերուն . նմանապէս և ուրիշ ազգաց անեցած առուտորին :

() Կարականները կըշարունակեն հոն տանիլ իրենց ապրանքները՝ ու այն երկրի բերքը ծախու առնել . միայն մէկ զնոյ առնող մը աւելի կըզանան հոն՝ որ իր դրամագլխոյն զօրութեամբ գրեթէ անիկա կըտիրէ վաճառանոցին : Հրամանացիք թէ՛ մասնաւոր վաճառականները և թէ՛ ընկերութիւնը , առանձին արտօնութիւն մը ունին , որով քիչ մաքս կուտան ազգային ապրանքներուն որ կըզինէ զուրս կըլլան , ու ներս մտածներուն համար՝ հարիւրին 25 էն մինչև 12 ½ :

Վսեմի մը տոնէն ի վեր Վսեմապի ընկերութեան շոգենաւերուն մէջ շատ բաներ կըզոյգուէին , մանաւանդ նախն վրայ զանրաւ ճամբորդները՝ որոնք Վսեմանդնաւորութեան Վելիզի երթեկութիւն կընեն միշտ բան կըկորսնցունէին . Վելի փերազ շոգենաւին նաւապետը և նաւատիրները աս բանին աղէկ ուշադրութիւն ընելով , մօտեւա ձեռք ձգեցին զոյգութիւն ընդդէմը :

Երկու անձինք շոգենաւը մօտէր են Վսեմանդնաւորութեան Վելիզի երթալու . և որովհետեւ շոգենաւը կէս գիշերուն մօտ Վելիզի առջեւ կանցնի , աս անձինքները զիշերական մութին և խառնաղմուկին ատենը , որ միշտ նաւէն զուրս ելլողներուն մէջ կըպատահի , կըցոյցունեն չափ ուրիշ ճամբորդներուն բաները վերուցեր են հետեւին զուրս հանելու . վերջապէս Վաղարիշ անուն նաւապետը աս բանը զիտելով բռներ է զոյգերը . զժողովութեամբ անոնց մէջը շոգենաւէն փախեր է . բայց որովհետեւ մէկայր կառավարութեան ձեռքը յանձնընցաւ հաւանական է որ իր ընկերներն ալ կըյայտեն :

Վեղիկան կառավարութիւնը հրաման ըրաւ մօտեւա , որ զզուշաւոր քննութիւն ընելով՝ բոլոր Վեղիկայի ընակիչներուն թիւը որքան ըլլալը իմացի . ուստի այս նոր հաշիւը հրատարակելով յայտնի եղաւ որ Վեմ Վելիտանի ժողովրդեան թիւը հետեւեալն է :

այր մարդ	9:076:436
կին ,	9:587:325
	18:663:761

Վեկէյ կիմայի որ կանանց թիւը՝ 510:891 է , վելի է քան թէ այր մարդիկներուն : Վսեմ թիւը բաղադրուով 1831 ին եղած հաշիւին հետ՝ հարիւրին 14 էվելի կըզանանք . 1821 էն մինչև 1831 , հարիւրին 15 էվելի էր :

Վեղիկայի բոլոր աներուն թիւը՝ որոնց մէջ բընակիչ կը գտնուի , հետեւեալն է :

	3:464:007
անբնակ տներուն՝	19:861
աներ որ դեռ կըշինէին	30:631
	3:514:499

Յամին 1821 , Վեղիկայի մէջ 3:027:479 տուն կար . բայց մինչև հիմայ 487:020 տուն էվելցեր է :

Սոգէ Աօզշիւտ հրէան՝ հոյրը հիմակու հաշաւաւոր Աօզշիւտ պարոններուն , որ իրենց բաղմազանձ հալատութեամբ աշխարհքիս ամեն կողմը ձեռք ունին , անցած դարու վերջերը մէկ անձանթ հրէայ մըն էր Վաւանթփուրը քաղաքին մէջ : Բայց Վաղարիշի վրդովման ժամանակը՝ երբոր զաղլիսական բանակը Վսեմա գաւառը պիտի մոնար , նոյն կողմի կայսրընտիր իշխանը (էլէկտոր) ստիպեցաւ որ իր երկրէն հեռանայ . ու Վաւանթփուրը անցնելով՝ կանչեց Սոգէ Աօզշիւտ պարկէշտ սեղանաւորը և ուղեց որ անոր քովը թողու իբրեւ աւանդ՝ իր անդամները ու մեծ գումար մը ստակ : Բայց աս հրէան՝ ժամանակին վտանգաւոր բերմունքները միտք բերելով , ամենեւին չուղեց որ ընդունի այն գանձը մինչև որ կայսրընտիր իշխանը հաւանութիւն չի տըւաւ իրեն հոգաբարձութեանը յանձնելու զայն , առանց մուրհակ պահանջելու :

Հաղիւթէ աս գանձը իր պարտեղին մէջ թաղած էր հրէան , երբոր զաղլիսական բանակը Վաւանթփուրը մտաւ ու սկսաւ տները թալել : Սոգէ Աօշիւտ առանց բան մը վերցնելու իր տընէն թող տըլաւ որ ուղածնուն պէս թալէին , ու անոնկ կարծին թէ ամենեւին պահած բան չունի . աս պատճառով յետին աղքատութեան մէջ ընկաւ . ու պատեւաբար զաղլիսէն ետն իր մէկ բարեկամէն քիչ մը ստակ փոխ առնելով՝ սկսաւ իր ապրուստը հոգալ : Բայց միշտ բաղաւոր ըլլալով իր գրքերուն մէջ , մարդ չի զարմացաւ երբոր աս հրէան հետզհետէ ևրսէի գործառնութեանը ձեռք զարկաւ :

Յամին 1801 , Վաւանթփուրը քաղաքը գալով կայսրընտիր իշխանը՝ որ անկէց իր երկիրը երթայ , կանչել տըլաւ աս հրէան . թէպէտ բնաւ յոյս չուներ իր աւանդը ետ առնելու , անոնկ կարծելով որ

մեծ առուտորի ընկերութեանը հետ հաւասար կըլլայ : Վաւանթփուրը վաճառականաց ժողովարանին (պօրային) դրամագլուխը 20 միլիոն ֆիօրինի կըհասնի . Վաղարիշի դրամանոցինը՝ 90 միլիոնի , և Վսեմայինը՝ 260 միլիոնի :

Վաղարիշի թաղաւորը 20 միլիոն ֆիօրին փոխ առած է ընկերութեանէն . երբոր օրինագրութիւնները հաստատեց , խոստացաւ որ հարիւրին 4 ½ շահ տայ . ու աս երկու տարիան մէջ՝ 1827 և 1828 , պարտաւորեցաւ 4-5 միլիոն շահ վճարել :

Յիշեալ թաղաւորին իշխանութենէ հրաժարելով՝ վտանգաւոր կարծեցաւ ընկերութեան . որն որ դեռ կը կարծէր , որովհետեւ չիմացեցաւ թէ ինչ իշխանութեամբ պիտի վարէ ընկերութեան հետ , որ անոր հիմնադիրն է և առաջին բաժանորդ ընկերը . նմանապէս դեռ չենք գիտեր՝ ստոյգ թէ ասկէց ետք ինչ կացութիւն պիտի ունենայ ընկերութիւնը Հրամանայի տերութեան հետ :

(Վեմանական օրագր . ստորիական Վոյտի)

բոլորն ալ թշնամիներուն ձեռքը անցած էր . կամ թէ անոնք ալ յափշտակած չըլլային , չէր կարծեր որ հրէան հաւատարմութիւն ցուցունէ իրեն . որով հետեւ մուհակ առած չէր անկէց : Երբոր եկաւ հըրէան՝ հարցուց կայսրնտիրը թէ բան մը կորսուած է արդեօք իր աւանդէն : Պատասխան տրվաւ . " և ո՛չ մէկ թալէւ մը կորսուեցաւ , տէ՛ր իմ , տհաքու ամբողջ ստակը և անդամանդներդ . . . նաև ստակին շահը՝ հարկերին և : Եւ շեցաւ անոց կայսրնտիր իշխանը , իմանալով որ իր գանձը չէ յափշտակուեց , ու հրէան ալ հաւատարմութեամբ իրեն կողարձունէ զայն՝ ստակին շահովը : Ուստի ամենեւին շահ չառնելէն ՚ի զատ՝ դրամն ալ անոր քովը ձգեց որ բանեցունէ հարկերին 2 հասոյթ առնելով անկէց :

Երբոր վեննայի մէջ ժողով եղաւ Լաւրոպայի բաւեկարգութեանը համար , հոն գտնուելով յիշեալ Կայսրնտիրը՝ Վաննաքիւրդի սեղանաւոր հրէային հաւատարմութիւնը տեսնելէ տեղը պատմեց , ու բոլոր ժողովն ալ զարմանալով՝ սկսան աս պարկեշտ անձը գովել : Լաւ որովհետեւ Վօղէ Ուօղէլտի գաւկըններուն մէկը փարեղ կրկինար , որոշեցին Տէրութիւնները որ Վաղղիայի պարտքը իր փոխ առած ստակին համար , անոր ձեռքովը վճարել :

(Վաղղի , բանաստ . օրագր . Վեննա :)

ԱՌՅԻՏՐԱԿԱՆ ԼՈՒՐՆԵՐ

ՏԵՂԵՍՏԵԱՆ

Կոստանդնուպօլիս , 14^{րդ} Գեկտեմբեր :

Հասարակօրէն մայրաքաղաքիս առուուորը անշարժութեան մէջ է , ապրանայ գիները թուէն Լաւրոպայի անյաջող լուրերուն պատճառով . միայն արմտիքները քիչ մը կուգին . նմանապէս մետաքսի գիները հաստատ են . կըսուի թէ Լեզգիայի գործաւորները ասկէ ետքը շատ մետաքսեղէն պիտի բանին :

Ղէհրի : Թուէ է . Կետարիոյ ապրանքը ըստ տեսակին 20-32 զուռուէ է օխան . իսկիւնը՝ 12-16 1/2 զուռուէ :

Գիտոր : Չի բանված սեւը՝ հարուրին 15-20 կաւանայով 6 1/2-7 զուռուէ է օխան . ճերմակը՝ 5 1/2 կանանչը՝ 5 զուռուէ . շատ ապրանք չի կայ , բայց և այնպէս չուղելի :

Տորոն : Լեշարժութեան մէջ է . աս օրվան արժողութիւնը ըստ տեսակին 190-230 զուռուէ է խանթարը :

Մետաքս : Կուղղի . Լեշարժանուպօլսոյ ապրանքը՝ 135-140 զուռուէ է օխան . Պարսկաստանինը՝ 135-145 . Պրուսայինը՝ 245-254 զուռուէ թէֆէն . Մեշտուտը՝ 270-290 :

Բուրդ : Թուէ է . Բուլմէլի ապրանքը՝ 190-225 զուռուէ է խանթարը : Բնատուրինը՝ 180-195 . Ղըրմինը՝ 135-140 :

Մեղրամոմ : Բիւլ ապրանք կայ ու գնոյ առնող պակաս չէ . աս օրվան արժողութիւնը՝ 20-21 զուռուէ է օխան :

Բանպակ : Գիտարաւաւաւ է 260-270 զուռուէ խանթարը :

Ֆիլիք : Թէպէտեւ շատ ապրանք չի կայ այսու ամիսնային Կալաթիոյ ապրանքը՝ 21 1/2-22 զուռուէ

օխան զիւրաւաւաւ չէ :

Նապաստակի մօրթ , Բիւլայի լաւ տեսակը՝ 365-370 զուռուէ է հարուր հատը . Բուլմէլինը՝ 240-270 զուռուէ :

Սալէպ : Բիւլ ապրանք կայ . աս օրվան արժողութիւնը՝ 11-14 զուռուէ է օխան ըստ տեսակին :

Չէթ : Բաղաքին մէջը քըշվելու համար կը ծախվի 295-300 զուռուէ խանթարը . բայց հասարակօրէն կը կարծրվի թէ՛ աս գիները չեն գիմանար , որովհետեւ նոր հունձը խիստ շատ է :

Յորեն : Կուղղի , ու գիւրաւաւաւ է հետեւեալ գիներով :

Լեզգի ցորեն կարծր 23-23 1/2 քելէն .

Ղըրմին " " 22 " "

Օտէսայի " " 21-23 " "

Գեղին սարը Խալասի 10-10 1/2 " "

Գարի Գանուսի 7 3/4-8 " "

Խահլէ : Լաւ ապրանքը՝ 700-720 զուռուէ է հարկեր օխան . երկրորդ տեսակը՝ 640-650 զուռուէ :

Շաքար : Լեզգիոյ առաջին տեսակ մեծ գլուխ շաքարը՝ 300-330 զուռուէ է խանթարը՝ Վաղղիայինը 250՝ փոշի շաքար առաջին տեսակը՝ 230-235 . երկրորդ տեսակը՝ 220-225 :

Տարչին : Թուէ է . 19-20 զուռուէ օխան կը ծախվի :

Մեխակ : 17-18 զուռուէ օխան զիւրաւաւաւ է :

Լեղակ : Չուղղի . 105-120 զուռուէ է օխան ըստ տեսակին :

Պղպեղ : Սեւ ապրանքը 5-5 1/2 օխան զիւրաւաւաւ է :

Որդան կարմիր : Թուէ է . աս օրվան արժողութիւնը՝ 85-90 զուռուէ է օխան :

Օմիւնիա , 19 Գեկտեմբեր :

Թէպէտեւ քաղաքիս առուուորը գրեթէ մի և նոյն անշարժութեան վիճակի մէջ կը գտնուի , բայց և այնպէս քանի մը ապրանայ վրայօք քիչ մը փոփոխութիւն եղաւ , որոնց համար համաւաւո ծանօթութիւն մը տալ արժան համարեցանք :

Մեղրամոմ : Թրեստէն եկած յաջողակ լուրերուն ու փոխանակութեանց գիներուն բարձրնալուն պատճառով , աս ապրանքին արժողութիւնն ալ էվելլեցաւ աս տեղիս . հասարակ մեղրամոմը հիմակ 935 զուռուէին խանթարը առնող կայ , ու առաջին տեսակ լաւը՝ 975-980 զուռուէ . ապրանք ունեցողները ալ աւելի գին կուգին . քաղաքիս մէջը քիչ մեղրամոմ կայ :

Մետաքս : Կուղղի . Լաւրոպայի լաւ լուրերուն պատճառով , Պրուսայի երկան խալպան 250 զուռուէ է թէֆէն . կարճ խալպան՝ 270 . Մեշտուտը՝ 280 զուռուէ :

Ղէհրի : Միշտ թուէ է . աս օրվան արժողութիւնը՝ 26-28 զուռուէ է օխան ըստ տեսակին :

Տորոն : Լեշարժութեան մէջ է ու գնոյ առնող քիչ կայ հիմնականում . Պախըրու տեսակը՝ 240 զուռուէ ծախվեցաւ . Խարամանի ու Խայաճիլինը՝ 220-235 զուռուէ է :

Սաւամ : Բիւլ մը կուղղի , թէպէտեւ գիներուն երկեւ փոփոխութիւն մը չեղաւ . 55-56 զուռուէ առնող կայ Իզմիրու քիլէն ֆաւնը ապօրոտ , այս

ինքն նաւուն մէջը աւանդելու պայմանով , բոլոր ծախքը վաճառողին վրայ :

ՓՈՒՆԵՆԿՈՒԹԻՒՆԻՐ

ԳՈՂԻՍ

15 Գեկտեմբեր :

Լեւտա	114-113 1/2
Օտէսա	155 1/2 151 1/2
Լիվօրնո	476-470
Թրեստ	473-470
Ղէնօվա	179-178 1/2

ԳՈՒՄԻՆԻԼ

19 Գեկտեմբեր :

Լեւտա	113-113 1/2
Մարսիլիա	178
Թրեստ	463
Լիվօրնո	150-154
Կոստանդնուպօլիս	1/4 - 1/2 հարորին

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

Պարոն Պօղոս Թաթիկեան հայազգի պատկերահանը պատիւ կը համարի՝ անձին ծանուցանել հասարակութեանը , որ Թաթիկեան գինով կը նկարագրէ մարդու կենդանագիրը և ուրիշ պատկերներ , թէ մենիատուր և թէ եւրով : Իր խանութը Յունաց հիպատասարանին մօտ է :

ԱՐՇԱՆՈՅՍ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ . Ըստ Օրագրեր շարանը անգամ մը կը արգիլի :

Տարեկան ստորագրութեան գինը՝ 120 զուռուէ է , կանխիկ . ուրիշ գին կրնայ ստորագրվել :

Իզմիր՝ օրագրութեան տպարանը :

Պօլիս՝ Վեղեր խանը Իզմիրցի Սաւալանեան Վալիթ աղային գրատունը :

Պուրսա՝ Բապարճեան Սատիկեոս ու Վրիգոր աղայից մաղաղան :

Լեզքասնդրիս՝ Լեզքասնեան Կարապետ աղային մաղաղան :

Հոպպէ (Լաֆա) մեծապատիւ Մուրատ աղային գրատունը :

Թրեստ՝ Լեւելեան Վրիգոր աղային գրատունը :

Լիվօրնո՝ Հակոբճեանեան աղայ Սարգսին մաղաղան :

Լիւն՝ Բաբիկեանց հարութիւն աղային մաղաղան :

Տիարպէքի՝ Պարօն Վափիանոսին մաղաղան :

Լաւ՝ Պըլքըլեան աղայ եղբայր մաղաղան :

Պաղտատ՝ Լեզգիոյ առաջին Թարգման աղայ Խաչիկին տունը :

Գաւրէթ՝ Լեւանեան Կաղարեանց հակոբ աղային վաճառատունը :

Պոմպա՝ յարգի պարոնաց Լեւանուր որդւոց և ընկերաց վաճառատունը :

Սինկափոր ու Պաղապիս՝ յարգի պարոնաց Սէթ և եղբայր գրատունը :